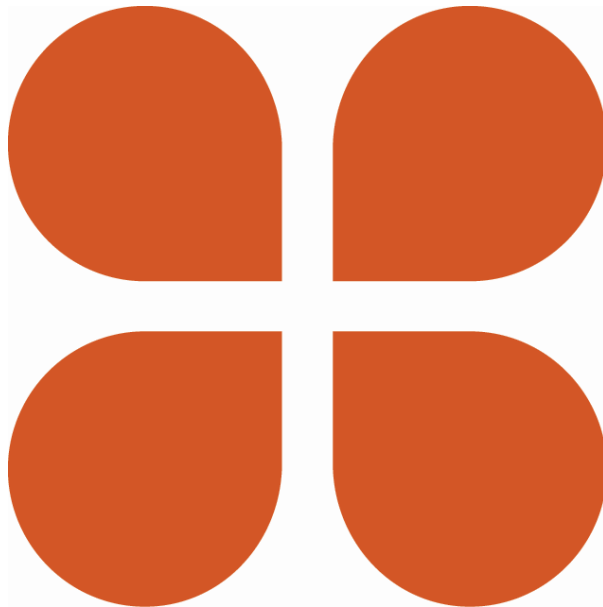

Runrapport från Riksantikvarieämbetet

Undersökning av en runristad karvstock från Kv. Traktören 2 i Enköping, Uppland

Riksantikvarieämbetet 2011

Box 1114

621 22 Visby

www.raa.se

riksant@raa.se

Datum 2011-12-14

Dnr 323-4560-2011

Avdelning

Förvaltningsavdelningen

Enhet Kulturvårdsstöd

Författare Magnus Källström

Undersökning av en runristad karvstock från Kv. Traktören 2 i Enköping, Uppland

Genom en förfrågan den 17 juni 2011 från Linda Qviström vid Upplandsmuseet fick jag vetskap om en runristad trästicka, som inte tidigare har varit registrerad av Runverket. Stickan påträffades redan 1976 i samband med en arkeologisk undersökning i Kv. Traktören 2 i Enköping, Uppland (ATA dnr 4282/75, 321-630-2005). Enligt fyndlistan (ATA dnr 1979/76, fnr 508) gjordes fyndet i skikt 9 i ruta 20. Grävningsskiktet har preliminärt daterats till början av 1300-talet (se B. Broberg & M. Hasselmo, *Keramik, kammar och skor från 7 medeltida städer. Fyndstudie*, Medeltidsstaden 30 (1981), s. 31, fig. 11).

Föremålet konserverades 1978 vid Tekniska institutionen vid Riksantikvarieämbetet (ATA dnr 33/78) och förvaras nu i SHM (inv. nr 34817). Jag har undersökt inskriften med mikroskop i museets lokaler i Stockholm den 29 juni samt 1 juli 2011.

Tillskuren sticka av trä med rektangulärt snitt. Stickan är 161 mm lång, 6–10 mm bred och 5–10 mm tjock. I fyndlistan från undersökningen anges längden vara 16,2 cm och tvärsnittet 0,7 × 1,0 cm, vilket visar att konserveringen inte har påverkat storleken i någon större utsträckning.

Stickan är försedd med runristning på de två bredsidorerna. På den ena sidan, som här benämns A, finns dessutom 11 djupa skårar, vilka är placerade med ett avstånd av 3–5 mm (se fig. 1). Skårorna är 2 mm breda och börjar 24 mm från den vänstra kanten och upptar en sträcka av 61 mm. Skårorna visar att stickan har använts som karvstock, vilket bör vara föremålets primära funktion.

Runinskriften A-sidan börjar direkt efter den sista skåran och står på en yta, som är något nedsänkt i förhållande till den vänstra delen av stickan. Inskriften är 45 mm lång och består av 5–8 mm höga runor (fig. 4).

Inskrift:

fupsinnipik

5 10

Till läsningen: Runa 1 ser vid första påseende ut som ett bakvänt och stupat f med raka bistavar snett nedåt vänster. I mötet mellan den längre bistaven och huvudstaven har ett stycke av träet fallit ur, och ett litet bortfall finns också till höger om den senare. Den nedre, kortare bistaven är inte förenad med huvudstaven och kan därför eventuellt tolkas som en stingning, varvid runan inte

Fig.1. Framsidan (A) av karvstocken från Kv. Traktören 2, Enköping. Foto Gabriel Hildebrand/SHM 2011.

skulle vara **f** utan **g**. Läsningen **f** verkar dock troligare. Runa 2 är **u** med en bågböjd bistav. Huvudstav och bistav är inte riktigt förenade i toppen. Ett par små bortfall finns i träet till vänster om bistaven. Runa 3 utgörs av en bakvänd **þ**-runa. Den övre delen av bistaven består av en rak linje snett nedåt vänster, vilken sedan övergår i en båge in mot huvudstaven. Mellan runan 3 och 4 finns vid den övre kanten en kort linje snett nedåt vänster. Denna är sannolikt tillfällig och tillhör inte ristningen. Runa 4 består av en 5 mm lång lodrät linje från den övre kanten och halvvägs ned på skriftytan. Ingen avslutande markering finns i den nedre änden. Ett litet bortfall i träet till vänster om mitten av linjen kan knappast uppfattas som en avsiktlig stingning. Runan tolkas enklast som **s**-runa av kortkvisttyp, men kan givetvis också återge **c** eller **z**. Runa 5 består av en rak huvudstav utan bistavar. Strax nedanför mitten och på den vänstra sidan finns ett litet bortfall, som dock inte bör tolkas som en avsiktlig stingning. Runan är alltså **i**. Runa 6 är **n** med en ganska lågt ansatt bistav snett nedåt höger. Bistaven sträcker sig rätt långt ned, men når inte fram till den nedre kanten. Runan kan därför knappast tolkas som ett stupat **k**. Runa 7 är av allt att döma också **n**, men den ensidiga bistaven har ingen förbindelse med huvudstaven, utan börjar 0,5 mm till höger om denna. Runa 8 består av en rak huvudstav som lutar svagt åt vänster. Runan har inga bistavar

och bör alltså läsas som i. Runa 9 är av allt att döma **p** med bistav på den högra sidan. Bistaven börjar till vänster om huvudstaven 1 mm nedanför toppen och ansluter nedtill till huvudstavens bas. En del av träet har fallit ur till vänster om bistaven i mötet mellan stavarna. I runa 10 i viker toppen av något åt vänster på grund av träets struktur. Runa 11 har på den högra sidan en svagt bågböjd bistav snett uppåt höger, som nedtill ansluter till huvudstavens bas. Runan skall utan tvivel tolkas som **k**. Den verkar inte ha varit stungen även om det finns en liten ytskada upptill mellan huvudstav och bistav. Efter denna runa finns inga spår av ristning. Avståndet till den högra änden av stickan är 27 mm

Ristningen på baksidan (sidan B) börjar 9 mm från kanten och 87 mm lång (fig. 2, 4). Runhöjden varierar mellan 5 och 9 mm.

Inskrift:

igupgæti · itþjīnatui--igup

5   10   15   20

Till läsningen: Runa 1 utgörs av en rak huvudstav utan bistavar. Genom den övre delen går en vågrät spricka, som kan ge runan formen av ett kors. Sprickan fortsätter dock genom de två följande runorna och verkar inte vara ristad. I 2 **g** utgår bistaven från baslinjen strax till höger om huvudstaven. I mötet mellan huvudstav och bistav har ett litet stycke fallit bort. Runan är tydligt stungen med ett lodrätt streck. I 3 **u** är den övre delen av bistaven något diffus. Runan är inte stungen. Bistaven i 4 **p** börjar ett stycke ned på huvudstaven och ansluter nedtill till kanten av stickan och inte mot huvudstaven. Det råder dock ingen tvekan om att runan skall läsas som **p**. Inget skiljetecken finns efter denna runa. Runa 5 är **g**. Bistaven utgår från basen av huvudstaven och innanför denna finns en tydlig stingning i form av ett lodrätt knivstick. En diagonal spricka till vänster om stingningen kan ge intryck av att runan skulle vara **f**, men i mikroskop syns tydligt att det inte rör sig om någon ristad linje. Runa 6 utgörs av en lodrät huvudstav, som strax nedanför mitten skärs av en lång diagonal ristningslinje snett nedåt vänster. Den vänstra spetsen av denna linje ansluter till den nedre kanten strax till höger om den föregående runans bas. Runa 6 bör av allt att döma tolkas som en **æ**-runa med dubbelsidig bistav. I runa 7 saknas toppen av huvudstaven. Till vänster om denna skada finns spetsen av en bistav snett nedåt vänster, vilket talar för att det rör sig om en **t**-runa med ensidig bistav. Till höger om huvudstaven ses ytterligare en diagonal linje i samma riktning. Det mesta tyder dock på att det här rör sig om en spricka och inte en ristad linje. Även i runa 8 saknas toppen av huvudstaven. Runan har inga synliga bistavar och bör därför vara **i**. Därefter följer ett kort lodrätt streck, som tolkas som ett skiljetecken. Runa 9 utgörs av en huvudstav med lutning åt vänster. Toppen saknas på grund av bortfall i ytan. Upptill till höger om denna runa finns en kort bistav snett uppåt höger, men denna

Fig. 2. Baksidan (B) av karvstocken från Kv. Traktören 2, Enköping. Foto Gabriel Hildebrand/SHM 2011.

är inte förenad med huvudstaven och tillhör därför snarare den följande runan (runa 10). Runa 10 utgörs av en rak huvudstav som är något skadad i toppen. Om den ovan nämnda bistaven tillhör denna runa bör den läsas som t. Nedtill mellan runa 9 och 10 har ett stycke av ytan fallit ur. Runa 11 är þ med en relativt smal bistav placerad på mitten av huvudstaven. Runa 12 utgörs av en rak huvudstav och skall snarast uppfattas som i. På mitten till höger om huvudstaven finns en kort, ganska svag och något böjd linje, som möjligen kan vara avsedd som en stingning och tyda på att runan skall läsas som e. Den följande runan (13) saknar bistavar och är följaktligen i. Huvudstaven når inte upp till den övre kanten. Runa 14 är skadad i toppen. Runan har en ensidig bistav snett nedåt höger och är alltså n. 15 a har ensidig bistav. Runa 16 är t med ensidig bistav till vänster, som utgår från den övre kanten, 0,5 mm till vänster om huvudstavens topp. Runa 17 utgörs av ett smalt u, där bistaven utgår nedanför toppen i runan. Runan kan inte läsas som r. Runa 18 utgörs av en rak huvudstav utan bistavar och är alltså i. Även runa 19 utgörs av en rak huvudstav, som trots en ytskada på mitten kan följas i hela sin längd. Till vänster om den övre delen av staven finns en trekantig skada, där den vänstra kanten är jämn och möjligen kan utgöra resterna av en bistav snett uppåt vänster. Det är dock mycket tveksamt om detta är rester av ristning. Strax till

vänster om runans topp finns också ett kort lodrätt streck, som förmodligen inte skall tillmätas någon betydelse. Även runa 20 består av en rak huvudstav. Till vänster om toppen finns något som liknar en bistav snett uppåt vänster. Den är inte förenad med huvudstaven och skulle därför också kunna vara resterna av en l-bistav som hör ihop med den föregående runan. Runorna 19–20 skall i så fall läsas **li**. Efter runa 20 är avståndet till nästa runa större än mellan de föregående, men inga spår av ristning kan upptäckas. Mellan runorna går en spricka snett nedåt vänster. Runan 21 består av en rak huvudstav utan bistavar och bör alltså tolkas som **i**. 1,5 mm till höger om denna finns vid den övre kanten en kort vertikal linje som kan vara ristad. Den bör i så fall snarast uppfattas som en **s**-runa av kortkvisttyp (jfr runa 4 på A-sidan). Strecket verkar dock väl kort och det är tveksamt om en runa verkligen är avsedd. Runa 22 utgörs en **g**-runa, där bistaven går ända ned till basen av huvudstaven. Bistaven är ristad i två drag, där de två linjerna nedtill går parallellt med varandra. En liten bit av ytan har fallit bort i mötet mellan huvudstav och bistav. Stingningen består av ett kort diagonalt streck som följer lutningen på bistaven. Runa 23 utgörs av en ganska smal **u**-runa. Bistaven börjar till vänster om huvudstaven och korsar denna 2 mm nedanför toppen. Runan 24 är **p** med en ganska smal och hög bistav, som är centralt placerad på huvudstaven. Därefter finns inga fler runor. Avståndet till den högra kanten är 62 mm.

Endast delar av inskriften låter sig tolkas. På framsidan ligger det nära till hands att uppfatta **fuþsinnipik** som en dålig återgivning av *Guð signi pik* »Gud signe dig», men med tanke på att **g**-runan har en helt annorlunda form på baksidan är det troligare att den första runan verkligen är avsedd som **f**. Dessutom är runa 6 definitivt en **n**-runa och inte en stupad **k**-runa. Det ligger då närmare till hands att identifiera de tre första runorna med substantivet (fvn.) *fuð f.*, den fornordiska beteckningen på det kvinnliga könsorganet. Inskriften erinrar om inskriften B11 från Bryggen i Bergen, Norge, där den första delen av inskriften lyder: **felleḡ : er : fuþ : sin : bylli**, vilket har tolkats som *Felleḡ er fuð, sin byrli* »Fæl er fitta, måtte pikken skjenke (den)!» (Karin Fjellhammer Seim, Om garpegenitiven som i stedet var et kjønnorgan, og andre 'utuktige' leksemer i norske runeinnskrifter, *Språket er målet. Festskrift til Egil Petersen* (1997) s. 179). Det är dock tveksamt om runföljden **sin** på trästickan från Enköping kan ha denna betydelse. Snarare vill man hålla ihop runföljden **sinni** och se den som en verbform, nämligen pres. konj. av en motsvarighet till fvn. *sinna*, som bl.a. betyder 'följa'. Problemet är att man efter detta verb väntar en dativform och inte en akkusativ som **pik** bör återge. Det är också svårt att förstå vilket syfte en sådan utsaga skulle ha haft på en karvstock. Inte heller det fsv. *sinna* 'uttänka' (ett lån från mlty. *sinnen*) ger någon otvungen mening.

På baksidan skall runorna 2–8 **gupgæti** utan tvivel tolkas som *Guð gæti* »Gud må skydda», och det avslutande 22–24 **gup** återger sannolikt också ordet *Guð*. Hur

runföljden mellan dessa skall tolkas är däremot oklart och skadorna på några av runorna gör det också svårt att etablera någon definitiv läsning.

Visby 2011-12-14

Magnus Källström
fil. dr, post-doc. inom runforskningsområdet

Kopia till:

Linda Qviström, Upplandsmuseet
Charlotte Hedenstierna Jonson, SHM

Fig. 3. Detalj av inskriften på sida A. Foto Gabriel Hildebrand/SHM 2011.

Fig. 4. Detalj av inskriften på sida B. Foto Gabriel Hildebrand/SHM 2011.